

INDUSTRIJA KAO FAKTOR PROMJENA PROSTORNE DISTRIBUCIJE STANOVNIŠTVA U PODRAVINI

DRAGUTIN FELETAR

Kao najznačajniji faktor rastakanja tradicionalne agrarne strukture u većini općina panonske Hrvatske javlja se industrija i procesi industrijalizacije. Jedan od najvidljivijih odraza tih krupnih ekonomsko-društvenih promjena u geografskom prostoru jeste upravo nova prostorna distribucija stanovništva. Lokalna i regionalna pomjeranja stanovništva, uglavnom iz agrarnih u urbana naselja, intenzivnija su nego ikad u povijesti ovih područja. Generalno uzevši (uz neke lokalne izuzetke), nova prostorna distribucija stanovništva izazvana procesima deagrarizacije izravno zavisi od razine i akceleracije industrijalizacije pojedinih geografskih prostora. Analiza kretanja promjena u prostornoj slici naseljenosti ovog prostora Hrvatske ukazuje u principu na slijedeće pravilo: što je veći udjel industrijskih radnika (u ukupnom broju aktivnog stanovništva), što su više razvijene dnevne migracije, odnosno što je viši postotak sudjelovanja industrije u formiranju društvenoj proizvoda (itd.) — to je diferencijacija u prostornoj slici naseljenosti izraženija.

Ovi procesi naročito su intenzivni u Srednjoj Podravini (dogovorni toponim za općine Ludbreg, Koprivnica i Đurđevac), pogotovo u koprivničkom i ludbreškom području, koje je zahvaćeno brzim procesima industrijalizacije. Deagrarizacija, odnosno transfer radne snage iz poljoprivrednih u nepoljoprivredna zanimanja, odvijala se i u ovim područjima s tradicionalnom agrarnom strukturom vrlo sporo — praktički sve do prije dva desetljeća. Prvenstveno poradi izgradnje značajnih industrijskih kapaciteta u Koprivnici, Ludbregu i drugim naseljima Podravine (a, dakako, i zbog niza drugih faktora), deagrarizacija se zadnjih dvadesetak godina u ovom području razvijala vrlo akcelerativno. Kao primjer navodimo općinu Koprivnica, gdje je 1953. godine živjelo 73,4 posto poljoprivrednog stanovništva, 1961. godine 62,7 posto, zatim 1971. godine 52,2 posto i 1981. godine tek 32,2 posto. U općini Ludbreg ovi su procesi aktualni praktički tek u zadnjem desetljeću (do 1981. sudjelovanje poljoprivrednog stanovništva smanjeno je na blizu 40 posto), dok su oni znatno sporiji u općini Đurđevac u kojoj su sekundarne djelatnosti još uvijek slabo razvijene (u 1981. godini tu je sudjelovanje poljoprivrednog stanovništva iznosilo još uvijek blizu 60 posto).

U izravnoj zavisnosti od intenzivnosti procesa deagrarizacije i industrijalizacije odvijaju se i lokalna pomjeranja stanovništva: ona su najintenzivnija u općini Koprivnica, zatim sve više i u općini Ludbreg (gdje je industrija zadnjih godina ostvarila pravi boom), a najsporija su u đurđe-

vačkoj komuni. Sve do 1981. godine ove promjene u prostornoj slici naseljenosti u Podravini imaju oznake brze akceleracije, da bi tek najnovija privredna kriza ponešto usporila odlaske sa sela (i iz poljoprivrednih zanimanja). Pravac tih kretanja je jednosmjernan: agrarna naselja brzo depopuliraju, a brojem žitelja jačaju naselja koja imaju industrijske funkcije (i ostale).

Promjene u prostornom rasporedu stanovništva na štetu sela i u Podravini su dosegle već pomalo zabrinjavajuće razmjere, pa bi u budućnosti (ukoliko se ovi procesi nastave takvim tempom) mogao biti ugrožen nivo poljoprivredne proizvodnje, moglo bi doći do jačeg nesrazmjera u korištenju postojeće infrastrukture, kao i do niza drugih problema ekonomske i socijalne prirode. Iako ukupan broj stanovnika podravskih općina uglavnom stagnira (u općinama Ludbreg i Koprivnica) ili čak opada (općina Đurđevac), gotovo sva seoska naselja razmjerno brzo gube svoje žiteljstvo uz istovremeno brzo jačanje općinskih središta (osobito Koprivnice i Ludbrega).

Tabl. 1. Struktura naselja Podravine prema padu odnosno porastu stanovništva u 1981. u odnosu na 1953. godinu

	Koprivnica	Đurđevac	Ludbreg
Ukupno naselja	92	43	42
Pad			
više od 30 posto	40	18	2
20—29	23	14	6
10—19	16	7	18
do 9 posto	6	3	9
Ukupno pad	85	42	35
Posto	92,4	97,3	83,3
Porast			
više od 20 posto	5	—	2
10—19	—	—	3
5—9	1	1	—
do 4 posto	1	—	2
Ukupno porast	7	1	7
Posto	7,6	2,7	16,7

Tabl. 2. Stupanj urbane koncentracije (odnosno posto stanovništva u gradu od ukupnog žiteljstva općine) u podravskim općinama od 1931. do 1981. godine

	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.	Posto 1981.
Koprivnica	13,4	14,9	16,6	19,4	27,0	34,0
Ludbreg	8,9	6,8	7,0	7,4	10,1	13,6
Đurđevac	12,1	12,1	11,8	12,4	13,5	15,6

Tabl. 3. Relativni porast ili pad stanovništva u svim podravskim naseljima 1981/53. i 1981/71., te broj industrijskih radnika na tisuću stanovnika 1971. i relativno sudjelovanje dnevnih migranata u industriju u ukupnom aktivnom broju stanovnika naselja 1981. godine

Naselje	Posto porast/pad stan.		Ind. rad- nika na 1000 st. 1971.	Posto indust. pendlera od akt. stanov. 1981.
	1981/53.	1981/71.		
1	2	3	4	5
Apatija	-12,3	- 9,3	67,5	25,0
Bolfan	-19,1	- 9,6	47,2	25,7
Čičkovina	-16,8	-10,9	19,2	15,1
Čukovec	- 7,9	+ 2,0	92,2	38,6
D. Martijanec	- 9,5	- 5,5	42,0	18,8
Dubovica	-16,5	- 5,7	7,1	4,2
Đurd	-13,1	- 7,8	71,2	32,5
Globočec	+ 0,4	+ 9,9	125,0	47,1
G. Martijanec	-59,3	-36,2	26,0	5,1
Hrastovljan	-15,7	-12,8	22,0	14,2
Hrastovsko	- 6,1	- 2,6	82,0	33,0
Hrženica	-12,2	- 3,9	21,4	17,8
Kapela	- 6,8	- 1,2	5,2	6,2
Karlovec	-19,7	- 2,4	23,0	14,7
Komarnica	-14,8	- 6,7	33,5	43,0
Križovljan	- 6,6	+ 1,1	47,9	17,2
Kučan	+13,6	+ 7,5	155,6	44,4
Ludbreg	+80,8	+34,6	149,2	—
Luka	- 3,5	+ 2,0	60,6	27,0
Lunjkovec	-18,2	-14,7	6,4	8,7
Madaraševac	-10,0	-11,3	20,0	11,5
M. Bukovec	-17,2	-11,7	8,4	6,8
Martinić	-13,9	- 9,3	29,3	12,1
Novo Selo	-13,7	- 4,0	15,3	8,9
Obrankovec	- 5,0	- 3,6	108,7	29,1
Petar	-14,4	-11,1	20,8	14,2
Poljanec	- 2,4	+10,2	86,1	34,0
Priles	-12,6	- 4,5	72,2	32,4
Rivalno	-22,2	- 3,1	74,5	33,1
Selnik	+ 2,1	+ 6,3	114,9	42,6
Sesvete	-22,1	- 6,3	27,0	16,6
Sigetec	+23,3	+15,4	100,8	41,2
Slanje	-26,6	-10,3	26,4	13,6
Slokovec	-17,5	- 8,8	69,7	29,8
Struga	-24,6	- 5,6	5,7	4,7
Sudovčina	+15,3	- 4,8	56,3	25,5
Torčec	+22,9	+ 7,7	57,7	26,1

1	2	3	4	5
V. Bukovec	-16,9	-10,5	22,5	9,4
Vinogradi L.	-29,4	- 6,7	159,7	45,4
Vrbanovec	-12,1	- 3,1	17,9	12,4
Županec	-21,1	- 8,4	2,9	4,1
Općina Ludbreg	- 6,6	- 0,5	62,4	
Antolovec	-35,3	-27,9	9,1	6,1
Bakovčice	-23,0	-10,7	51,6	43,2
Belanovo selo	-33,3	-21,2	—	—
Borovljani	-22,7	-21,2	68,0	40,0
Botinovec	-15,8	- 9,6	42,9	23,0
Botovo	-21,8	-14,4	53,1	25,3
Brđani	-46,3	-29,4	—	—
Bregl	+ 4,7	- 5,1	60,9	17,4
Cvetkovec	-23,4	-15,5	20,8	9,6
Delovi	-18,7	-17,6	25,6	12,1
Domaji	+ 6,4	+ 6,8	8,5	4,1
Donjara	-22,8	-57,7	—	—
Donja Velika	-43,2	- 8,1	9,6	3,8
D. Maslarac	-26,6	-14,7	16,5	8,1
D. Starigrad	+35,7	+49,0	113,1	36,8
Drnje	- 6,1	- 0,5	61,9	14,1
Duga Rijeka	-36,7	-22,0	—	—
Đelekovec	-22,1	- 9,0	10,9	7,7
Gabajeva Greda	-61,4	-48,2	5,9	2,8
Glogovac	- 7,2	-13,2	85,8	39,6
Gola	-26,8	- 9,3	2,4	5,0
Gorica	-35,7	-19,0	12,4	6,1
Goričko	-11,8	-20,2	37,7	12,1
Gornja Velika	-26,6	-19,9	—	—
G. Maslarac	-43,6	-21,5	—	—
Gotaovo	-28,4	- 9,2	3,2	3,4
Grbaševac	-49,6	-31,2	21,2	13,1
Grdak	-25,2	- 5,2	13,1	7,1
Herešin	+59,5	+18,1	151,2	51,3
Hlebine	-15,2	- 8,5	14,5	9,2
Hudovljani	-21,5	-10,5	9,1	6,1
Imbriovec	-30,6	-12,4	3,0	1,1
Ivančec	-41,6	-27,5	8,3	5,1
Ivanec Ludbr.	-43,1	-25,0	7,6	4,8
Jagnjedovac	-12,9	- 7,1	36,9	40,6
Javorovac	-37,7	-22,5	—	—
Jeduševac	- 6,4	-11,2	22,3	21,0
Kamenica	-59,3	-30,5	8,5	5,1
Koledinec	-31,6	-17,2	3,3	5,7
Komatnica	-49,6	-22,9	5,5	3,1

1	2	3	4	5
Koprivnica	+109,6	+25,9	132,4	—
Koprivnički Ivanec	— 7,8	— 2,0	31,8	13,6
Kunovec	—21,1	—10,0	36,6	13,9
Kunovec Breg	+71,8	+ 9,2	88,6	43,7
Kutnjak	—32,3	—19,9	3,4	2,8
Kuzminec	—27,7	—16,8	7,5	3,7
Ladislav	—34,5	—11,2	—	—
Legrad	—35,4	—20,8	13,7	3,4
Lepavina	— 1,6	—19,2	12,8	8,9
Lukovec	—40,0	—26,4	56,6	41,1
Mala Branjska	—28,2	— 8,7	21,7	14,1
M. Mučna	—36,1	—23,1	5,5	11,4
M. Rasinjica	—46,8	—18,5	—	—
M. Rijeka	—52,8	—36,3	11,0	5,9
M. Botinovac	—41,5	+ 3,3	—	—
M. Grablčani	+68,2	+ 7,4	24,8	4,4
M. Otok	—24,5	— 8,3	—	—
M. Poganac	—14,2	— 3,6	11,8	7,1
Miličani	—22,2	—19,6	53,2	36,9
Novačka	—43,2	—19,7	1,6	0,9
Novigrad	—22,0	—12,5	30,9	9,4
Otočka	—33,7	—16,9	5,3	3,1
Paunovac	—48,5	—40,5	—	—
Peščenik	—41,9	—22,6	19,2	11,3
Peteranec	—15,3	— 3,6	42,1	15,9
Plavštinac	—32,7	— 7,8	21,7	22,8
Prkos	—27,7	—20,3	—	9,1
Pustakovec	—33,3	—17,5	9,1	16,3
Radeljevo	—18,6	—15,8	4,3	3,1
Rasinja	—14,3	— 9,5	26,6	7,1
Reka	+ 6,7	— 1,9	59,1	22,1
Ribnjak	— 1,6	— 4,5	7,5	4,1
Rijeka Koprivnička	—37,2	—22,6	—	—
Rovištanci	—25,0	—23,1	—	—
Segovina	—35,7	—24,3	—	—
Selnica	—32,5	—16,7	13,1	3,1
Slgetec	—21,5	—11,6	29,1	9,8
Sokolovac	+ 0,2	— 0,2	28,3	31,5
Srdinac	—30,1	—33,3	15,5	12,7
Srijem	—16,0	— 6,1	14,6	3,1
Subotica	—12,5	— 3,7	54,9	16,3
Široko Selo	—45,1	—40,2	—	—
Štaglinec	+81,7	+10,2	105,8	57,9
Torčec	—13,3	— 2,8	28,1	16,1
Trnovac	—25,8	—12,0	—	—
Velika Branjska	—40,0	—20,0	13,3	6,1
V. Mučna	—17,0	—13,3	35,5	20,0

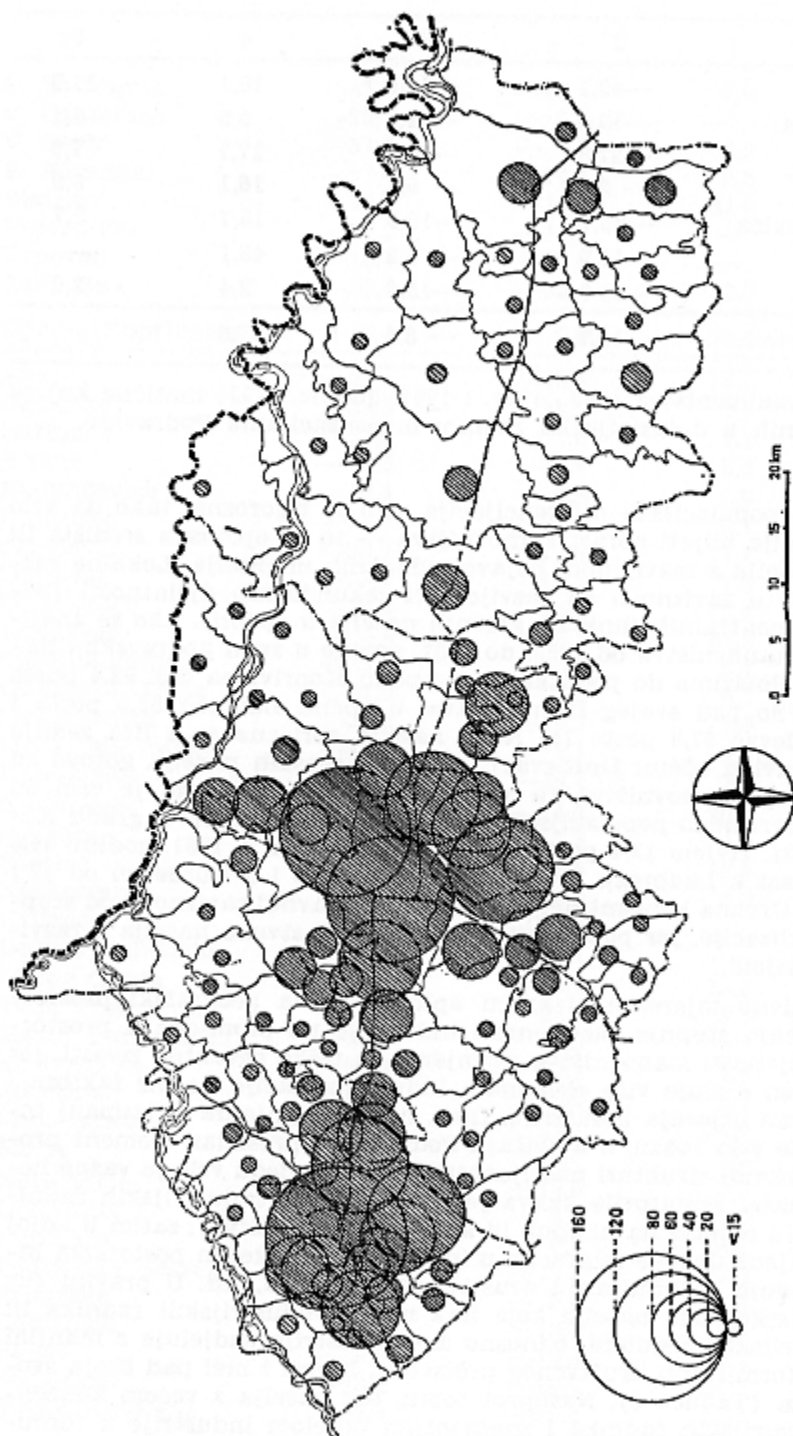
1	2	3	4	5
V. Botinovac	-31,0	-18,1	6,9	3,1
V. Grabičani	-20,7	-16,8	—	—
V. Otok	-31,7	- 7,6	8,2	6,1
V. Poganac	-17,4	-17,2	8,5	11,8
Vlaislav	-16,9	-16,4	41,8	18,6
Vojvodinec	-31,8	-14,7	—	—
Vrhovac	-18,2	-25,0	—	—
Zablatje	-32,0	-12,4	2,3	2,4
Općina Koprivnica	+ 2,4	- 0,09	70,4	
Ana	-22,4	-13,5	14,4	8,4
Batinska	-33,6	-17,6	7,7	4,1
Batinska	-33,6	-17,6	7,7	4,1
Brodić	-55,3	-30,9	3,5	1,8
Budančevica	-16,4	- 8,6	6,9	4,6
Budrovac	-37,8	-23,4	14,7	8,1
Čepelovac	-28,7	-12,0	17,1	6,3
Dinjevac	-22,7	-11,5	7,8	2,8
D. Zdjelice	-38,6	-35,4	15,6	3,1
Đurđevac	+ 6,0	+ 5,2	33,3	—
Ferdinandovac	-23,9	-10,5	5,1	4,5
Gabajeva Greda	-31,0	-27,3	6,7	3,1
Grabrovnica	-31,2	-10,2	3,3	3,1
Grede Molvarske	-18,7	- 5,1	—	—
Hampovica	-27,9	-14,3	2,0	1,1
Kalinovac	-22,5	-14,2	20,0	7,5
Kladare	-16,2	- 7,3	4,9	6,9
Kloštar	- 4,8	- 2,5	10,5	4,8
Kozarevac	-25,3	-12,5	8,3	1,3
Križnica	-59,3	-35,8	—	—
Ledine Molvarske	-41,5	-32,1	—	—
Lijepa Greda	-28,2	-13,7	13,2	5,6
Mala Trešnjevica	-42,0	-22,3	5,6	3,1
Marof Starigradski	-26,8	- 9,2	—	—
Medvedička	-35,9	-10,4	1,6	1,7
Mičetinac	-28,0	-10,2	8,7	6,0
Miholjanec	-30,8	-17,7	24,4	11,2
Molve	-14,1	-10,6	7,5	2,5
Novo Virje	-28,7	-15,6	2,6	0,6
Otrovanec	-16,1	- 8,8	34,8	8,6
Pitomača	- 4,7	+ 0,2	44,7	—
Podravske Sesvete	-24,1	-12,3	7,6	3,1
Prugovac	-16,5	- 5,4	4,0	3,5
Rakitnica	-33,2	-13,4	13,9	7,1
Repaš	-29,4	-15,8	1,2	0,9
Sedlarica	-48,4	-29,7	34,8	23,1
Sirova Katalena	-34,7	-20,3	31,5	19,8

1	2	3	4	5
Stari Gradac	-42,1	-14,6	18,1	11,2
Suha Katalena	-38,4	-22,3	5,5	4,1
Šemovci	-27,8	-15,2	17,7	7,9
Turnašica	- 2,2	+ 9,1	16,1	5,9
Velika Trešnjevica	-36,7	-19,9	13,7	9,7
Virje	-11,9	- 8,2	48,1	—
Ždala	-31,0	-15,2	2,4	2,0
Općina Đurđevac	-19,7	- 8,8	17,6	

Izvor: Popisi stanovništva 1953., 1971. i 1981. godine, SGJ; matične knjige zaposlenih u industrijskim radnim organizacijama Podravine.

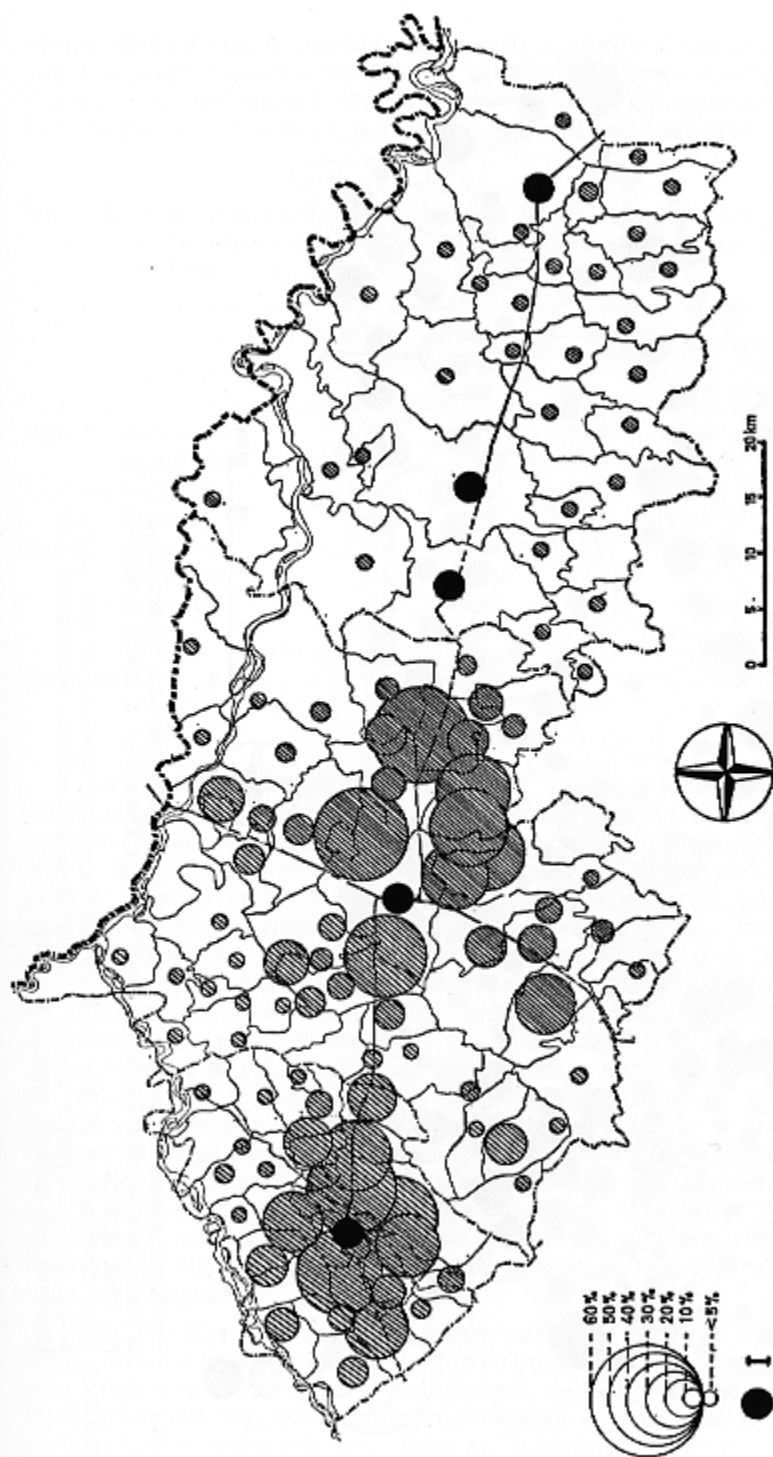
Prostorna populacijska diferencijacija vrlo je rigorozna, tako da vrlo mali broj naselja bilježi porast stanovništva — to su općinska središta ili prigradska naselja s razvijenom pojavom dnevnih migracija. Lokalne razlike opet stoje u zavisnosti od razvijenosti sekundarnih djelatnosti (odnosno, ostalih centralnih funkcija glavnih naselja u općini). Ako se analizira kretanje stanovništva od 1953. do 1981. godine u svim podravskim naseljima, onda dolazimo do podatka da u općini Koprivnica čak 92,4 posto naselja ostvarilo pad svojeg stanovništva, u općini Ludbreg 83,3 posto i u općini Đurđevac 97,3 posto (!) Neka naselja zbrisana su s lica zemlje (na samoj Dravi u općini Đurđevac), a većina seoskih naselja gotovo su prepolovila svoje stanovništvo (u spomenutom razdoblju pad je veći od 30 posto). Istovremeno populacijski rastu industrijski centri: u gradu Koprivnici je 1931. živjelo 13,4 posto stanovništva općine a 1981. godine 34,0 posto, taj porast u Ludbregu je od 8,9 na 13,6 posto i u Đurđevcu od 12,1 na 15,6 posto. Urbana koncentracija je, dakle, u izravnoj zavisnosti od stupnja industrijalizacije, jer populacijski jačaju prvenstveno naselja s razvijenom industrijom.

Kvantitativno mjerenje (i zatim apliciranje na geografski prostor) izravnog utjecaja stupnja razvijenosti industrije na promjene u prostornoj slici naseljenosti stanovništva razmjerno je teško egzaktno izvesti, jer u ovom procesu djeluje više elemenata industrijalizacije, te niz faktora i elemenata izvan utjecaja industrije. Ipak, nema sumnje da je stupanj industrijalizacije vrlo važan, a u slučaju Podravine i presudan element promjena u prostornoj strukturi naseljenosti. U tom pogledu vrlo je važno nekoliko elemenata: ponajprije kakva je koncentracija industrijskih radnika u naselju (u odnosu na ukupno ili aktivno stanovništvo), zatim u kojoj mjeri su razvijene dnevne migracije u industriju, te s kojim postotkom industrija sudjeluje u formiranju društvenog proizvoda, itd. U pravilu (uz neznatne iznimke) ono naselje koje ima manje industrijskih radnika ili manje industrijskih pendlera, odnosno ako industrija sudjeluje s manjim postotkom u formiranju društvenog proizvoda, bilježi i brži pad broja svojih stanovnika (Tablica 3). Nasuprot tomu, tek naselja s većom koncentracijom industrijskih radnika i značajnijim udjelom industrije u formi-

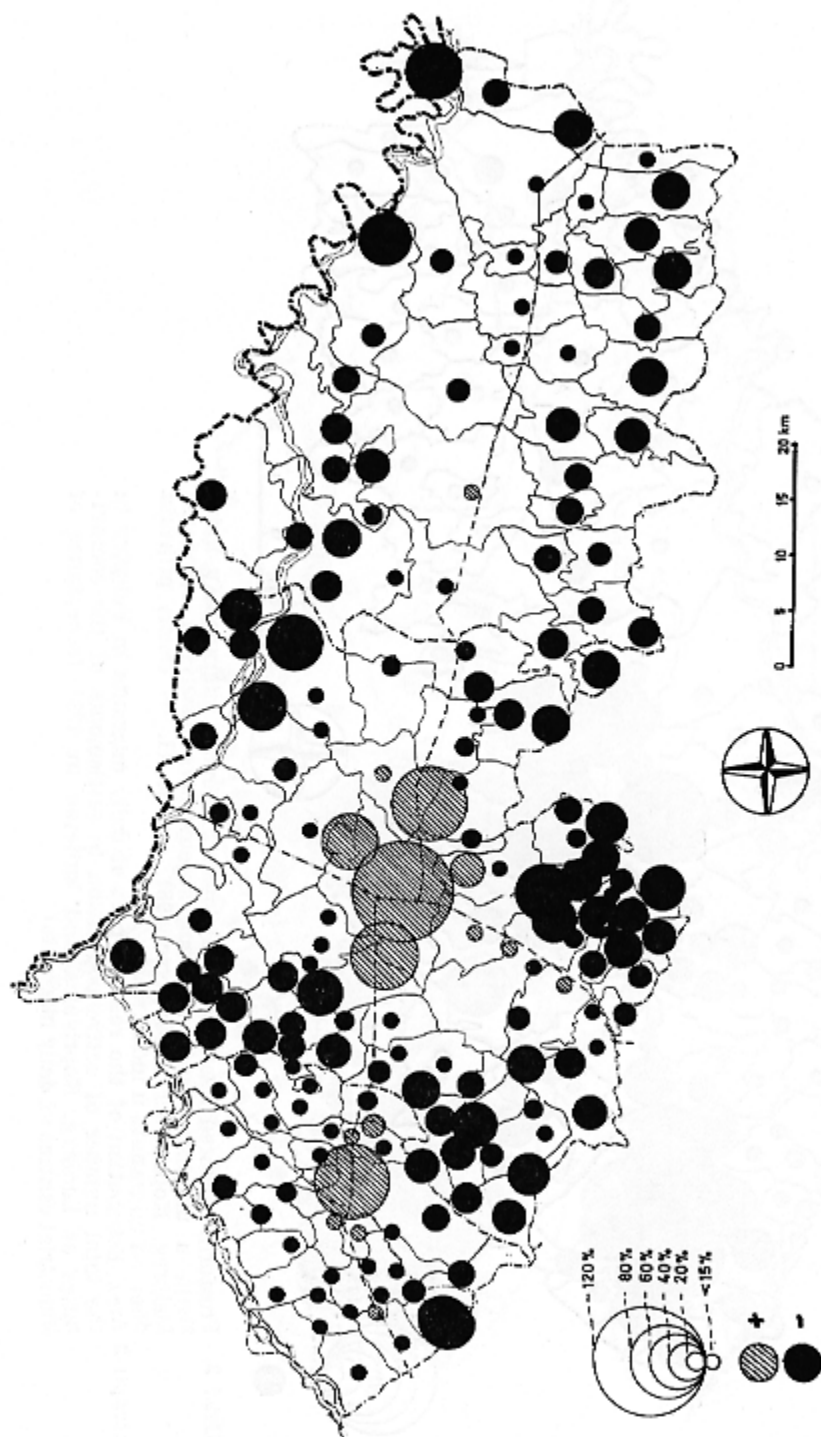
Graf 1. Prostorni raspored stupnja industrijalizacije (industrijskih radnika na tisuću stanovnika) u naseljima općina Ljubreg, Koprivnica i Đurđevac 1981. godine

Graph 1 Area distribution of the industrialization degree (a number of industrial workers per 1,000 inhabitants) in settlements of the communities Ljubreg, Koprivnica and Đurđevac in 1981

Graf 2. Prostorni raspored relativnog sudjelovanja dnevnih migranata u industriji u ukupnom broju aktivnog stanovništva naselja u općinama Ljubreg, Koprivnica i Đurđevac 1981. godine (I. — centri prihvatila dnevnih migranata u industriju)

Graph 2 Area distribution of the relative part of daily migrants in industry in the total number of active population in settlements of the communities of Ljubreg, Koprivnica and Đurđevac in 1981 (acceptance of industrial centres of daily migrants)

Graf 3. Prostorni raspored relativnog opadanja odnosno porasta stanovništva u naseljima općina Ludbreg, Koprivnica i Đurđevac u 1981. u odnosu na 1953. godinu

Graph 3 Area distribution of the relative decrease and increase of the population in settlements of the communities of Ludbreg, Koprivnica and Đurđevac in 1981 in respect to 1953

ranju društvenog proizvoda, ostvaruju porast (ili barem stagnaciju) svojeg žiteljstva. Dakako, na ovakvu prostornu diferencijaciju naselja djeluje i čitava lepeza drugih faktora, ali u razgradnji tradicionalne agrarne strukture u Podravini upravo industrija ima najveći utjecaj.

Tabl. 4. Neki pokazatelji razvijenosti industrije i kretanja stanovništva u podravskim općinama i industrijskim naseljima 1953., 1971. i 1981. godine

	Indust. Lokacij. radnika kvocijent		Stupanj industr.		Stanovništvo pad ili porast	
	1980.	1981.	1971.	1981.	1981/53.	1981/71.
Općina Koprivnica	8 203	1,326	70,4	135,9	+2,4	-0,09
Koprivnica	7 759	3,683	132,4	284,6	+109,6	+25,9
Općina Ludbreg	2 699	1,104	62,4	127,9	-6,6	-0,5
Ludbreg	2 681	8,666	149,2	208,3	+80,8	+34,5
Općina Đurđevac	1 950	0,443	17,6	44,8	-19,7	-8,8
Đurđevac	968	1,389	33,3	75,4	+6,0	+5,2
Pitomača	642	1,087	47,7	70,7	-4,7	+0,2
Virje	340	0,839	48,1	57,4	-11,9	-8,2
Podravina	12 852	1,000	46,8	103,0	-7,9	-3,4

Ako prostorno uspoređujemo neke osnovne elemente razvijenosti industrijalizacije i promjene u naseljenosti (odnosno kretanju broja stanovništva naselja), onda je međuzavisnost ovih elemenata očita. *Ukoliko bismo kartu prostornog rasporeda industrijske dnevne migracije ili rasporeda koncentracije industrijskih radnika, aplicirali na kartu prostorne diferencijacije u slici naseljenosti, ustanovili bismo da se one zapravo (gotovo idealno) poklapaju.* Brže depopuliraju naselja s tradicionalnom agrarnom strukturom koja su podalje od industrijskih (općinskih) centara, dakle na rubovima komuna; koja imaju slabije prometne veze pa prema tomu i manje industrijskih dnevnih migranata, i slično. Nešto manji pad žiteljstva bilježe (veća) agrarna naselja koja su bliže središtu inovacija (grada), ali imaju veći broj dnevnih migranata. S druge strane, velik porast ostvaruju u broju stanovnika jedino naselja u kojima je locirana industrija ili pak prigradska naselja tradicionalne radničke strukture (bivši rudari i slično) s velikim brojem dnevnih migranata. U toj strukturi, čak i neka centralna naselja, koja raspolažu s manjim industrijskim kapacitetima, ali u kojima još uvijek prevladava agrarno stanovništvo (Virje, Pitomača), bilježe stagnaciju ili čak opadanje broja stanovnika (vidi priložene kartograme).

Ukoliko bismo željeli odvagati pozitivne i negativne strane dosadašnjih procesa deagrarizacije i industrijalizacije uz popratnu pojavu nagle promjene u prostornoj slici naseljenosti, onda u Podravini prevladava pozitivni predznak. Pozitivne promjene zblje su se u kvalitativnoj strukturi stanovništva i u načinu života. Iako su spomenuti procesi u Podravini akce-

lerativni, u većini elemenata ovih promjena podravske općine još nisu dosegle prosjeke SR Hrvatske (a općina Đurđevac pripada još uvijek »klubu nerazvijenih« komuna). Tako, primjerice, u Podravini još uvijek živi više od 40 posto poljoprivrednog stanovništva (u SRH oko jedna petina), a i stupanj industrijalizacije je niži (1981. u Podravini je na tisuću stanovnika dolazilo 101,3 industrijska radnika, a u SRH 107,3). To drugim riječima znači da procesi deagrarizacije, derurarizacije i industrijalizacije još nisu dosegli razinu optimalnijih promjena, te da će se oni i u slijedećim godinama intenzivno nastaviti (iako možda ublaženijim tempom s obzirom na posljedice tekuće privredne krize).

Međutim, transformacija panonskog sela (baš kao i Jugoslavije u cjelini) odvija se pod specifičnim uvjetima, pa u nekim elementima načini i trendovi procesa deagrarizacije i industrijalizacije zabrinjavaju, odnosno nisu dovoljno istraženi, usmjereni i definirani. Jedno od takvih pitanja jeste: da li je egzodus sela trebao biti tako brz i snažan i kakve će posljedice za poljoprivredu i selo imati nastavak depopulacije podravskih agrarnih naselja (?). U pogledu apsolutnog i relativnog broja poljoprivrednog stanovništva, koje je još uvijek brojno u odnosu na obradive površine (i pogotovo u usporedbi s ekonomski naprednim zemljama), zabrinutosti ne bi trebalo biti jer smanjivanje se i dalje može nastaviti. Međutim, praksa ukazuje i u tom pogledu na značajne probleme, pa čak i na mogućnost da bude ugrožen dostignuti (sadašnji) nivo poljoprivredne proizvodnje, umjesto da ona raste. Naime, struktura stanovništva koje je ostalo na selu (u agraru) ne zadovoljava, jer se radi mahom o starijim grupama i o žiteljstvu s niskom obrazovanošću. Tome također treba dodati i druge (mahom negativne) specifičnosti podravske poljoprivredne proizvodnje, kao što su usitnjenost posjeda, slaba organizacija rada, nepovoljna struktura (stajsko stočarstvo), neadekvatna mehanizacija i slično. Svi ti elementi govore u prilog konstataciji da je pitanje koliko se još može smanjivati udjel poljoprivrednog stanovništva a da se izravno ne ugrozi razina poljoprivredne proizvodnje, što se ne bi smjelo dopustiti sa stajališta sigurnosti naše ukupne ekonomije.

Ukoliko se slijedećih godina želi ostvariti harmoničniji razvoj Podravine, a to znači ublažavanje egzodusa sela (odnosno ravnomjerniji demografski razvoj naselja), onda valja sadašnje procese privrednog i društvenog rasta svestrano istražiti i sve elemente razvojne politike usmjeriti u pravcu brže transformacije poljoprivrede i sela, te ostvarivanja ekonomskih zakonitosti u stvaranju optimalnije međuzavisnosti primarnih, sekundarnih i tercijarnih djelatnosti. Proces daljnje diferencijacije u prostornoj slici naseljenosti nastaviti će se, bez sumnje, značajnim intenzitetom i dalje, što znači da će se demografske razlike (i u kvantitativnom i u kvalitativnom smislu) među podravskim naseljima još produbljivati. Bržom transformacijom poljoprivrede (odnosno, usklađivanjem njezinih razvojnih elemenata), dislokacijom (adekvatnih) industrijskih pogona i male privrede, te drugim elementima uspješnijeg prostornog planiranja, može se u slijedećim razvojnim razdobljima i u podravskim općinama ostvariti harmoničniji razvitak.

Izvori i literatura: 1. Popisi stanovništva 1953., 1971. i 1981. godine, Republički zavod za statistiku SRH Zagreb, 2. Veljko Rogić: Regionalna geografija Jugoslavije, I., Zagreb 1982., 3. Igor Vrišer: Raziskolavne metode v industrijski geografiji, Geografski vestnik XLVII., Ljubljana 1975., 4. Wolfgang Brücher: Industriegeographie, Braunschweig 1982., 5. Dragutin Feletar: Suvremene strukturne promjene u demografskoj slici općine Koprivnica, Zbornik Fakulteta organizacije i informatike I., Varaždin 1977., 6. Dragutin Feletar: Einfluss der Industrie auf Entwicklung einiger Zentralsiedlungen in der Podravina, Geographical Papers 5, Zagreb 1982., 7. Dragutin Feletar: Einfluss eines industriellen Nahrungsmittel-Grossbetriebes auf die Landwirtschaft in der Gemeinde Koprivnica in Kroatien, Münchner Studien zu Sozial- und Wirtschaftsgeographie, band 23, München 1983., 8. Dragutin Feletar: Studije i radovi o Podravini, Čakovec 1982.

Summary

INDUSTRY AS FACTOR OF CHANGES IN THE AREA DISTRIBUTION OF POPULATION IN THE DISTRICT OF PODRAVINA

by

Dragutin Feletar

A new pattern of the area displacement of the population has been established owing to the developed process of deagrarization and industrialization in the district of Podravina (communities of Ludbreg, Koprivnica and Đurđevac): agrarian centres are considerably depopulated while the number of the inhabitants has been increased in urban centres. The analyses of these changes have shown in principle the following rule: the greater number of industrial workers (in the total number of active population) the more daily migrations are developed, namely the higher degree of the industrial share is in the forming of social product of the settlement, etc., the differentiation in the area distribution of population is more marked.

If some of the basic elements of the development of the industrialization and changes in the population degree (respectively the changes of the population number in a settlement), then the interdependence of these elements is obvious. If the map of the area distribution of the industrial daily migration or the distribution of the concentration of individual workers would be applied to the map of the area differentiation, we could establish that they almost correspond each other ideally: depopulation is more marked in those settlements that have (for a number of reasons) a lower number of industrial workers or daily migrants. These changes are particular precisely in the district of Podravina where the process of deagrarization and industrialization relatively quickly destroys the traditional agrarian structure of the population and the village.